

Redaktor naukowy: dr hab. Ewa Rudnicka (UW)

Recenzent: prof. dr hab. Andrzej Markowski

Koncepcja serii **ZnamPolski.pl:** Marek Zboralski

Koncepcja słownika: dr hab. Ewa Rudnicka, Marek Zboralski

Redakcja haseł: dr hab. Ewa Rudnicka, Marek Zboralski

Lista haseł: dr hab. Ewa Rudnicka, Marek Zboralski

Opracowanie haseł: Marcin Chrzanowski, dr Ewa Koziół-Chrzanowska,
dr Monika Pawelec-Skurzyńska, dr hab. Ewa Rudnicka, Marek Zboralski

Indeks i odsyłacze międzyhasłowe: dr hab. Ewa Rudnicka, dr hab. Michał
Szczyszek (prof. UAM)

Przy opracowywaniu **Słownika błędów językowych** dołożono starań, by zawarte w nim rozstrzygnięcia odpowiadały aktualnemu stanowi normy. Ze względu na dynamikę procesów językowych oraz względność ocen poprawnościowych redakcja i wydawca nie ponoszą jednak odpowiedzialności za ewentualne negatywne konsekwencje korzystania z tego słownika, zwłaszcza niezgodnego z instrukcją użytkowania. Więcej wyjaśnień na ten temat we wstępie.

Wydawca: Agencja Nomen

Skład i e-book: Maciej Torz | Munda

Korekta: Tomasz Babnis

Okładka: Joanna Szczepaniak Krasna studio

Druk i oprawa: Edica

Wydanie I Poznań 2020

ISBN – wersja drukowana: 978-83-959212-0-9 e-book: 978-83-959212-1-6

© Copyright by Marek Zboralski, Agencja Nomen, 2020.

© Copyright by Ewa Rudnicka, 2020.

Wszelkie prawa zastrzeżone.

UWAGA! – Pełnej ochronie prawnej podlega również elektroniczne wydanie **Słownika błędów językowych** (e-book w pliku PDF). Jego kopiowanie, powielanie, udostępnianie pocztą elektroniczną lub publikowanie w internecie jest po prostu kradzieżą. Dziękujemy za zrozumienie i uczciwość!

Nazwa **ZnamPolski.pl** oraz logo są chronionymi prawem znakami towarowymi.

Zakup słownika i innych pozycji z tej serii jest możliwy poprzez stronę **ZnamPolski.pl** lub w sklepie wydawcy na Allegro. Więcej informacji o serii i ofercie można znaleźć na końcu słownika oraz w internecie.

Spis treści

→ Koncepcja, norma, zasady...	– 5
→ Wskazówki praktyczne	– 9
→ HASŁA	– 13
→ Indeks	– 205
→ Słowniki w serii	– 223
→ Oferta, zakupy, rabaty	– 224

Koncepcja, norma, zasady... czyli od Einsteina do Leca

„Wszystko powinno być tak proste, jak to tylko możliwe. Ale nie prostsze”. Słowa Alberta Einsteina oddają główny zamysł koncepcji **Słownika błędów językowych**. Jako jej autorzy podzieliliśmy się nawet rolami: Marek Zboralski dbał o to, by **SBJ** był możliwie prosty, a Ewa Rudnicka – by nie był zbyt prosty. Ten pierwszy myślał więc głównie o adresatach słownika, ta druga – o samym języku i właściwym metodologicznie opisie, żebyśmy zbyt prostotą nie narazili się językoznawcom. W jakim stopniu ten trudny kompromis udało nam się osiągnąć, ocenią jedni i drudzy. Aby im to ułatwić, poniżej tłumaczymy się z tego, co zapowiada front okładki.

ZnamPolski.pl SŁOWNIKI
BARDZO
PRAKTYCZNE

1. Nazwa marki wskazuje na tematykę całej serii i śmiało zapowiada główną korzyść dla jej „grupy docelowej”. A tworzą ją ci wszyscy, którzy w trosce o spokój, wizerunek czy karierę chcieliby uniknąć językowych błędów oraz ich konsekwencji: ośmieszeń, pouczeń i docinków, że „nie znają polskiego”. Także nieporozumień, zażaleń czy... jedynek w szkole. Wagi tych korzyści podkreślać nie trzeba. Nie trzeba też ukrywać, że odwołujemy się do ambicji, a nawet językowego patriotyzmu użytkowników **SBJ**. Trochę również straszymy – błędami i ich skutkami.

2. SŁOWNIKI BARDZO PRAKTYCZNE – Liczba mnoga zapowiada serię, a najważniejszy jest jej podstawowy atut, który postanowiliśmy tak mocno wyeksponować. Na tę praktyczność składa się bardzo przejrzysta, „wizualna” forma redakcyjna oraz jasna, zwięzła i przystępna treść (m.in. dzięki ograniczeniu użycia terminologii, nawet tej „szkolnej”). Nowatorski, pomysłowy i prosty **SBJ** jest zarazem zgodny ze sztuką leksykograficzną. Wszystko po to, by był maksymalnie użyteczny.

3. Pierwszy polski słownik błędów językowych w XXI wieku! – Tak, poprzednim dziełem o podobnym profilu i tytule był bowiem *Słownik polskich błędów językowych* autorstwa Stanisława Słońskiego. Ukazał się on w roku... 1947 (nie, nie w 1974). Później wśród językoznawców przeważał pogląd, że „lepiej zapobiegać niż leczyć”.

To zaowocowało wartościowymi poradnikami i słownikami poprawnościowymi, na czele z *Nowym / Wielkim słownikiem poprawnej polszczyzny* (NSPP) pod red. Andrzeja Markowskiego. Słownika, który przestrzega przed błędami w sposób tak bezpośredni jak **SBJ**, nie było więc od trzech ćwierćwieczy. A o ponadczasowości tej problematyki Stanisław Słoński pisał tak: „**Sprawa błędów językowych jest zawsze na czasie. Prawie każdy przecież coś pisze, każdy mówi i raz po raz wszyscy mają wątpliwości, czy tak powiedzieć lub napisać można, czy nie będzie błędem to, cośmy powiedzieć lub napisać chcieli**”. Czy komuś się wtedy śniło, że dzięki fenomenowi Internetu wszyscy będą mogli pisać i mówić publicznie?!...

4. Słownik błędów językowych – Nie może tu zabraknąć wyjaśnień na temat jego koncepcji merytorycznej, kryteriów ocen poprawnościowych itp. A zatem...

SBJ jest normatywny oraz na tyle aktualny i miarodajny, na ile to możliwe. Wskazuje błędy, których użytkownicy polszczyzny powinni się wystrzegać. Dotyczy to komunikacji językowej o charakterze nieprywatnym, czyli zawodowym, biznesowym, publicznym, medialnym, szkolnym itp. „Luźnych gadek” w gronie znajomych korygować bowiem nie trzeba. Byłoby to zresztą działanie bezzasadne i bezowocne. Uznaliśmy też, że praktycznie najlepsze podejście do tego zagadnienia wymaga ocen czarno-białych lub raczej **czerwono-zielonych**. Taka jednopoziomowa norma – zasadniczo odpowiadająca propagowanej przez NSPP normie wzorcowej – to, oczywiście, pewne uproszczenie. Sądźmy jednak, że Einstein by je pochwalił. ☺

Formułując jednoznaczne oceny poprawności form językowych, starannie ważyliśmy normatywne sądy. Braliśmy w nich pod uwagę tradycję językową, opinie innych normatywistów oraz zmiany w języku. Taki konserwatywny liberalizm albo inaczej „elastyczna stabilność” wymaga zdrowego rozsądku. Także od tych, którzy będą oceniali efekty naszego – może czasem ryzykownego – podejścia.

Podstawowe pojęcia jak błąd językowy i norma, którymi się już wyżej posłużyliśmy, są odbierane przez użytkowników języka raczej intuicyjnie. Dla jasności podajemy więc ich rozumienie w **SBJ**. Tu może się ono wydać niezbyt przystępne, ale w słownikowej praktyce jest... bardzo praktyczne.

- **Norma** to zasób form językowych (jednostek, konstrukcji oraz modeli konstrukcyjnych) uważanych zgodnie ze społeczną konwencją za wzorcowe i właściwe do stosowania w komunikacji zestandaryzowanej pod względem zasobu stosowanych środków, czyli w sytuacjach, w których używana jest polszczyzna ogólna i, w pewnej mierze, erudycyjna, o charakterze ponadodmianowym, stylistycznie nienacechowana lub z nacechowaniem pozytywnym.
- **Błąd językowy** to niezgodność użytej formy z aktualną, przewidzianą dla niej normą językową lub z jednoznaczną (aprobatywną) diagnozą normatywną albo też naruszenie systemu językowego w danym czasie.
- **Poprawność językową** traktujemy bardziej „po ludzku”. Jest nią po prostu niepopelnianie błędów lub ich brak. Niemniej nie chodzi tu o jakąś wyrażaną w języku „(nie)poprawność polityczną”, bo to zupełnie inny temat, od którego

stronimy. Nie dlatego jednak w **SBJ** jest bardzo mało haseł dotyczących feminatywów, czyli nazw zawodów i funkcji wykonywanych przez kobiety. Obecnie nazwy te budzą emocje i kontrowersje, ale niejednoznaczne są również opinie językoznawców w tej trudnej kwestii. Norma dotycząca feminatywów kształtuje się bowiem na nowo i trzeba poczekać, aby efekt tej zmiany mógł właściwie ująć. Więc czekamy – może tylko do drugiego wydania.

- **Kryteria oceny poprawności form językowych stosowane w SBJ:**
 - a) zgodność formy z systemem języka (nieustannie ewoluującym);
 - b) logiczność i ekonomiczność formy;
 - c) oceny ekspertów – skodyfikowane, propagowane i przez nas konfrontowane;
 - d) uzus, czyli powszechne użycie danej formy przez Polaków.
- **Główne źródła referencyjne:** *Wielki słownik języka polskiego, Nowy/Wielki słownik poprawnej polszczyzny, Inny słownik języka polskiego, Uniwersalny słownik języka polskiego, Słownik gramatyczny języka polskiego, DobrySłownik.pl*, nowe poradniki i opinie poradni językowych (na czele z poradnią PWN). Źródłem do weryfikacji frekwencji form i siły tzw. kolokacji (połączeń) był m.in. Narodowy Korpus Języka Polskiego i HASK Pelcra.

Kilka ważnych dopowiedzeń:

- Do opisu słownikowego kwalifikowaliśmy błędy często popełniane: zarówno te mające ogólnie dużą liczbę wystąpień w tekstach, jak i te, które wprawdzie dużej liczby wystąpień nie mają (bo wyraz czy wyrażenie są rzadko używane), ale przeważają liczebnie nad formami poprawnymi. Konkurencja była spora, a w pełni statystyczne „ogarnięcie” tego zagadnienia wymagałoby niemających końca badań i drobiazgowych analiz. Nie obyło się więc bez subiektywnych decyzji redakcji.
- Niektóre hasła to „klasyka” rażących błędów językowych. Są one bardzo rzadko popełniane przez wykształconych użytkowników polszczyzny, ale często się je wytyka i ośmiewa. Uznaliśmy więc, że przynajmniej kilkunastu reprezentantów tej wstydlivej grupy nie powinno w naszym słowniku zabraknąć.
- Powyższe dotyczy również oznaczania – za pomocą ! – błędów szczególnie rażących, kompromitujących lub/i częstych. To nasza dodatkowa przestroga.
- W ocenach poprawności uwzględnialiśmy stan współczesnego języka ogólnego i opinie normatywne z okresu po wydaniu NSPP (1999).
- „Wbrew tytułowi tej książki nie należy jej uważać wyłącznie za jakieś językowe kompendium grzechoznawcze. W wielu wypadkach ona tylko doradza użycia formy lub zwrotu niewątpliwie poprawnego, aby uniknąć zwrotów wątpliwych”. I tę uwagę ze wstępu do poprzedniego słownika błędów językowych pożyczamy od prof. Słońskiego z wdzięcznością.
- Ze względu na szybko zmieniające się realia językowe, żaden ogólny słownik poprawnościowy nie jest całkowicie aktualny – nawet w dniu wydania! Istotna jest również pewna względność, nieostrość i subiektywność normy językowej. Użytkownicy **SBJ** powinni zatem wiedzieć i pamiętać, że nie zawiera on wszystkich błędów i że w danym czasie nie wszystkie zawarte w nim formy wadliwe to na 100% błędy. I powinni rozumieć, dlaczego opatrujemy słownik zastrzeżeniem w górnej ramce na str. 4.

- **To nie błąd!** – Taki tytuł będzie mieć jeden ze słowników serii **ZnamPolski.pl**. To nasza odpowiedź na szybkie zmiany w języku i coraz częstsze pytania: Czy to faktycznie / nadal jest błąd? Treść tego słownika streszcza jego podtytuł: *Słownik błędów pozornych i wariantów poprawnych*. Ta nowatorska publikacja nie straszy, lecz uspokaja! Wielu form językowych próżno więc szukać w **SBJ**, ponieważ ich miejsce jest w **TNB**.

5. Słowa, zdania, wyrażenia – To możliwie najkrótszy opis zakresu tematycznego I tomu **SBJ**. Fachowo rzecz ujmując, obejmuje on błędy gramatyczne i leksykalne, a dokładniej: fleksyjne, słowotwórcze, składniowe, znaczeniowe, frazeologiczne i dotyczące podstawowych form wyrazów. O tematyce tomu II piszemy na str. 223.

6. Bardziej przydatny od słownika ortograficznego! – Tę deklarację z tylnej (**× ! tylniej**) strony okładki także chcemy opatrzyć komentarzem. Otóż, funkcję słownika ortograficznego przejmują dziś w dużej mierze autokorektory tekstu. Nie są one idealne, znacznie jednak pewniejsze niż „wujek Google”, u którego wielu rodaków szuka pomocy w swych poprawnościowych rozterkach. Tymczasem sprawnego autokorektora polskich błędów gramatycznych i leksykalnych (tzn. dotyczących wyrazów) – dużo częstszych niż błędy ortograficzne i bardziej szkodliwych dla komunikacji – jeszcze nie ma. A nowy **SBJ** już jest!

7. Praktycznie najlepszy – Taki właśnie jest (**× ! bynajmniej** mamy nadzieję → 121).

Pora na **podziękowanie** językoznawcom – normatywistom i leksykografom – z których publikacji i opinii obficie korzystaliśmy. Jest ich wielu, więc dyplomatycznie nie wymienimy nikogo. Im większa jednak ranga i liczba poprawnościowych publikacji, tym bardziej jesteśmy wdzięczni ich autorowi. Również wtedy, gdy z którąś jego oceną postanowiliśmy się nie zgodzić – przeważnie z powodu jej nieaktualności. Podsumowując: **DZIĘKUJEMY!**

* * *

I odezwa końcowa. – Mimo redakcyjnej staranności i ostrożności, mimo setek godzin spędzonych na analizie źródeł i nierzadko gorących dyskusjach pewne nasze rozstrzygnięcia mogą budzić wątpliwości czy kontrowersje. Jest to jednak nieuniknione, gdyż tak fantastyczny twór, jakim jest język, to istny żywioł – zmienny i nieogarnialny. Zbyt surowym krytykom odpowiadamy więc słowami genialnego aforysty Stanisława J. Leca: „**Nawet słowników nie należy brać zbyt dosłownie**”. A wszystkich zapewniamy, że dzięki zbieranym wnioskom i recenzjom drugie wydanie **Słownika błędów językowych** będzie (jeszcze) lepsze. Wszak błędy to nasza specjalność. 😊

Ewa Rudnicka i Marek Zboralski

Wskazówki praktyczne

Obszerna „instrukcja obsługi” **Słownika błędów językowych** byłaby sprzeczna z jego praktyczną naturą. Kilka wskazówek i objaśnień na pewno się jednak przyda.

FUNKCJE SŁOWNIKA

- **SBJ** może służyć jako doraźna „sprawdzarka” błędów. Do odszukania hasła z opisem danego błędu służą hasłownik i indeks (więcej o nich poniżej).
- Równie pożytecznym sposobem korzystania z **SBJ** jest systematyczna lektura w miniodcinkach. **Warto przejrzeć cały słownik** (np. po 1 stronie dziennie), aby wypatrzeć błędy, których nie było się świadomym/-ą.
- Jeśli w **SBJ** nie jest opisany jakiś błąd, to nie musi to znaczyć, że nie jest to błąd! W żadnym słowniku – zwłaszcza praktycznym, więc zarazem podręcznym – nie da się ująć wszystkich popełnianych błędów językowych. To zawsze wybór.

OZNACZENIA I SYMBOLE

- **✗** – błędna forma językowa | **✓** – poprawna forma językowa (formy zapisane kolorem neutralnym też są, podobnie jak zielone, poprawne);
- **✗!** – błąd szczególnie rażący, kompromitujący lub/i częsty;
- *kursywa* – przykład użycia danej formy językowej;
- KAPITALIKI – wskazanie na kategorię gramatyczną, np. osobę, rodzaj, przypadek, liczbę (w słownikowym ujęciu jest to proste i intuicyjne);
- / – oddziela wariantywne wyrazy lub formy, np. **kłaść** / **położyć akcent na** (coś);
- | – oddziela wariantywne konstrukcje, np. **drogi i cenny** | **cenny i wartościowy**; ich wspólny element może być pominięty, np. **dystans do** | **wobec** | **w stosunku do** (KOGOŚĆ/CZEGOŚĆ);
- * – oznaczenie czasowników, które w danej konstrukcji występują też w przeciwnym – niż podany – aspekcie (dokonanym / niedokonanym), np. *stać* * = *stać* / *stawać*, *poprawić* * = *poprawić* / *poprawiać*
- ‘...’ (łapki definicyjne) – znaczenie słowa lub wyrażenia;
- → 123 – odesłanie do hasła nr 123, w którym jest komentarz do danego błędu lub które przedstawia inny błąd dotyczący tej samej formy językowej;
- [↪] ...] – wymowa danego słowa lub wyrażenia.

ELEMENTY SŁOWNIKA I BUDOWA HASEŁ

Słownik błędów językowych = hasłownik + HASŁA + indeks

- **Hasłownik** to boczna kolumna z wyrazami, które mają za zadanie: 1) uporządkować hasła alfabetycznie; 2) ułatwić wyszukanie hasła przedstawiającego dany błąd. Pozycje hasłownika – a tym samym także hasła – są ponumerowane, aby łatwiej było odsyłanie do innych haseł i korzystanie z indeksu.

Wyrazy w hasłowniku mają na ogół podstawową formę gramatyczną, często inną niż ta, która jest przedstawiona w danym hasle. Łatwo się jednak zorientować, o co chodzi. Jeśli wyraz w hasłowniku jest błędny, tzn. nie ma go w języku w takiej formie podstawowej, sygnalizuje to **czerwona czcionka**.

- **HASŁA** to główna treść **SBJ**. Każde hasło to wydzielony poziomymi liniami obszar podzielony na określone, mniejsze pola. Oto wariant pełny, gdzie kolorowe tło oznacza pola fakultatywne:

znaczenie, kontekst użycia lub wyraz błędnie używany	
błąd	wersja poprawna
przykład użycia formy błędnej	przykład użycia formy poprawnej
komentarz (wyjaśnienie lub dopowiedzenie z ew. przykładem użycia)	

- **Indeks** to na pozór fanaberia, dziwoląg, bo większość słowników obywa się bez niego. Jednak specyfika treści i formy **SBJ** sprawiają, że indeks ułatwia wyszukiwanie odpowiednich haseł. Pełni on podobną funkcję do hasłownika. Jest jednak obszerniejszy, ponieważ zawiera wszystkie słowa błędne i poprawne oraz słowa omówione w komentarzu hasłowym. **Jeśli zatem nie znajdziemy opisu błędu pod słowem hasłownikowym, pod którym spodziewaliśmy się go znaleźć, należy / warto sprawdzić, czy forma ta jest w indeksie.**

W elektronicznej wersji **SBJ** (e-book w pliku PDF) indeks jest interaktywny, co pozwala na automatyczne przenoszenie do odpowiednich haseł. W tej wersji można również korzystać z wygodnej wyszukiwarki. E-book w PDF-ie pozwala też na inne użyteczne działania: zaznaczanie fragmentów, wstawianie zakładki, robienie notatek, tworzenie interaktywnych linków...

Użytkownikom słownika życzymy, aby byli... bezbłądni. Również **dzięki SBJ!** → 899

